

Ռոբերտ Միերյան

ՀՀ գլխավոր դատախազության սահմանադրական կարգի հիմունքների, պետության և հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների գործերով վարչության ավագ դատախազ, Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի հայցորդ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ ԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ՝ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆՅՈՒԹԵՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՈՒՂԱՐԿԵԼԻՍ ԵՎ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ¹

Համառոտագիր

Սույն աշխատանքն ուսումնասիրում է համագործակցության վարույթի՝ որպես պարզեցված դատավարական ձևի վերաբերյալ որոշ հիմնախնդիրներ, որոնք կարող են առաջանալ քրեական վարույթի նյութերը դատարան ուղարկելիս և դատարանում:

Նշված ինստիտուտը ներպետական իրավական համակարգում դեռևս համեմատաբար նոր է մտել կիրառական դաշտ, ինչը նշանակում է, որ գործնական աշխատանքում առաջացել և առաջանալու են մի շարք խնդիրներ, որոնց մի մասի առաջանցիկ քննարկումը վստահաբար կարող է նպաստել դրանց առավել ճշգրիտ լուծումների որոնմանը և այդ լուծումների կիրառմանը, ինչով պայմանավորված է նաև աշխատանքի արդիականությունը: Աշխատանքով խնդիր է դրված վեր հանել համագործակցության վարույթի կիրառման շրջանակներում հնարավոր առաջացող խնդիրները, քննարկել դրանց իրավական կարգավորումները, վեր հանել խնդրահարույց և արդյունավետ կողմերը, և որպես աշխատանքի նպատակ՝ առաջարկել դրանց համար որոշակի լուծումներ:

Քննարկման առարկա են դարձվել համագործակցության համաձայնագիր կնքած մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու միջնորդության հարուցման կամ այդպիսի միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշման կայացման, այդ որոշման անվանման ձևական և բովանդակային ասպեկտների, դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդության բավարարման իրավական և բարոյական հետևանքների, դատարանում համագործակցությունից հրաժարվելու անհնարինության, ինչպես նաև համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախազներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշման բնույթի, բողոքարկման և դրա իրավական

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 07.05.2025թ., գրախոսվել է 16.06.2025թ.:

հետևանքների վերաբերյալ հարցերը, ինչպես նաև դրանց վերաբերյալ ներկայացվել են առաջարկներ:

Մատնանշված հարցերի վերաբերյալ աշխատանքում կատարված նկատառումները կարող են էլ ավելի լավարկել գործող իրավակարգավորումները՝ ի նպաստ տվյալ վարույթի առավել արդյունավետ կիրառման:

Հիմնաբառեր- համագործակցության վարույթ, համաձայնագիր, դատախազ, մեղադրյալ, համագործակցության առարկա:

Ներածություն

Վերջին տարիներին ՀՀ քրեադատավարական համակարգում, ի թիվս այլ պարզեցված դատավարական ձևերի, ներդրվել և կիրառվում է համագործակցության վարույթի ինստիտուտը: Դատավարական ձևի պարզեցումն ինչպես հանցագործություններին առավել արագ և օպերատիվ արձագանքելու, այնպես էլ առավելագույն տնտեսման պայմաններում գործերն արագ և արդյունավետ քննելու և լուծելու նպատակ է հետապնդում²:

Տարբերակված այս վարույթը հակիրճ կարելի է բնորոշել որպես ի շահ արդարադատության պետության և մեղադրյալի միջև կնքված վարութային գործարքի քննություն: Այն երկուստեք ձեռնադրված ընթացակարգ է, քանի որ դրա արդյունքում.

1) պետությունը որոշակի հանցագործություններ բացահայտելու և դրանք կատարած անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հարցում նվազ վտանգավորության հանցանք կատարած անձից ստանում է վարութային օժանդակություն,

2) այդպիսի օժանդակություն ցուցաբերած անձին երաշխավորվում է անհամեմատ ավելի մեղմ պատժի նշանակում³:

Նշված ինստիտուտը, ներպետական քրեադատավարական համակարգում լինելով համեմատաբար նոր ինստիտուտ, վստահաբար իր հետ բերել կամ բերելու է մի շարք խնդիրներ, որոնց քննարկումն աներկաբայորեն կարող է նպաստել դրանց առավել ճշգրիտ լուծումների որոնմանը և արդեն «հողի վրա» կիրառմանը, ինչով պայմանավորված է նաև սույն աշխատանքի արդիականությունը:

Աշխատանքում խնդիր է դրված վեր հանել համագործակցության վարույթի կիրառման հետ կապված այն խնդրահարույց հարցերը, որոնք կարող են առաջանալ, իսկ որոշ դեպքերում արդեն իսկ ի հայտ են եկել քրեական վարույթի նյութերը դատարան փոխանցելիս և դատարանում, ինչպես գործող կարգավորումների մեկնաբանման, այնպես էլ օրենսդրական փոփոխությունների միջոցով առաջարկել դրանց համակողմանի լուծումներ:

² **Ղուկասյան Հ., Մելքոնյան Դ.**, «Տարբերակված դատավարության ձևը և դրա առանձնահատկությունները», ք.Երևան, «Պետություն և իրավունք», № 1, 2007թ., էջ 33-34:

³ **Մելքոնյան Դ., Ղուկասյան Հ., Նիկողոսյան Ա.**, «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների և հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց», ք.Երևան, 2022թ., էջ 588:

Համագործակցության համաձայնագիր կնքած մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու միջնորդության հարուցումը կամ այդպիսի միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշման կայացումը.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 471-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նույն օրենսգրքի 205-րդ հոդվածով սահմանված կարգով և ժամկետներում հսկող դատախազը, ուսումնասիրելով քննիչից ստացած վարույթի նյութերը, ինչպես նաև մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների պատշաճ կատարումը հաստատող ապացույցները, հաստատում է մեղադրական եզրակացությունը և իրավասու դատարան միջնորդություն է հարուցում մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին կամ որոշմամբ մերժում է այդպիսի միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը, եթե մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունները չեն կատարվել կամ կատարվել են ոչ պատշաճ:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ մեղադրյալին և պաշտպանին հանձնվում է մեղադրյալի նկատմամբ **դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշումը**, որը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին՝ այն ստանալու պահից յոթնօրյա ժամկետում: Մինչև բողոքի լուծումը վարույթի նյութերը չեն կարող ուղարկվել դատարան:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մեղադրական եզրակացությամբ վարույթի նյութերն ստանալուց հետո՝ **յոթ օրվա ընթացքում**, հսկող դատախազն ընդունում է հետևյալ որոշումներից մեկը՝

1) մեղադրական եզրակացությունը հաստատելու մասին.

2) մեղադրական եզրակացությունը վերակազմելու մասին, եթե քրեական վարույթի նյութերի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է, որ անհրաժեշտ է մեղադրանքից հանել առանձին փաստեր կամ ի շահ մեղադրյալի փոխել նրան վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը՝ առանց սկզբնական փաստերն էապես փոխելու.

3) վարույթի նյութերը նախաքննության մարմին վերադարձնելու մասին, եթե վարույթի նյութերի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է, որ անհրաժեշտ է շարունակել նախաքննությունը, կարճել վարույթը, կասեցնել քրեական հետապնդման ժամկետը կամ կազմել նոր մեղադրական եզրակացություն:

Վերոգրյալ իրավանորմերի համադրված վերլուծությունից ակնհայտ է դառնում, որ հսկող դատախազը, մեղադրական եզրակացությամբ ստացված վարույթի նյութերը դատարան հանձնելիս, իր կողմից ընդունվող որոշումներից ցանկացածը պետք է կայացնի **յոթ օրվա ընթացքում**: Մինչև ժամանակ, իրավիճակումը փոխվում է կամ առնվազն ենթադրվում է, որ պետք է փոխվի, այն դեպքերում, երբ

մեղադրական եզրակացությամբ ստացված վարույթի նյութերի վերաբերյալ կայացվող որոշումներից զատ, պետք է ստուգվի նաև մեղադրյալի հետ նախաքննության ընթացքում կնքված համագործակցության համաձայնագրով վերջինիս ստանձնած պարտականությունների պատշաճ կատարման հանգամանքը: Մեղադրական եզրակացությունը հաստատելու դեպքում հսկող դատախազն իրավասու է մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդություն հարուցել դատարան կամ որոշմամբ մերժել այդպիսի միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը, եթե մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունները չեն կատարվել կամ կատարվել են ոչ պատշաճ: Վերջին որոշումը կայացնելու դեպքում, հսկող դատախազը պետք է մեղադրյալին և պաշտպանին հանձնի նաև համապատասխան որոշումը: Հետևաբար, Քր. դատ. օր. 471-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված կարգով տվյալ որոշումը վերադաս դատախազին բողոքարկվելու դեպքում հսկող դատախազը մինչև իրավասու դատախազի կողմից բողոքի լուծումը վարույթի նյութերը չի կարող ուղարկել դատարան: Նշվածից հետևում է նաև, որ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշում կայացնելիս դատախազը ոչ միայն պարտավոր է նախքան վարույթի նյութերը դատարան հանձնելն սպասել վերադաս դատախազի կողմից բողոքի լուծմանը, այլ նաև պարտավոր է սպասել մինչև բողոքարկման՝ օրենքով սահմանված ժամկետի լրանալը:

Նման պայմաններում օրենսդիրը չի կարգավորել, թե ինչպես պետք է լուծվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ մեղադրական եզրակացությամբ ստացված վարույթի նյութերը յոթնօրյա ժամկետում դատարան հանձնելու հարցն այն դեպքում, երբ առկա չեն վարույթի նյութերը նախաքննության մարմին վերադարձնելու հիմքեր, և միաժամանակ, վարույթի նյութերը ենթակա են հանձնման դատարան: Տեսականորեն, եթե հսկող դատախազը վարույթի նյութերը ստանալուց հետո յոթերորդ օրը հաստատի մեղադրական եզրակացությունը և որոշում կայացնի դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին, նույն օրը այն հանձնի մեղադրյալին և նրա պաշտպանին, վերջիններս այն ստանալուց հետո յոթերորդ օրը բողոքարկեն վերադաս դատախազին, իսկ վերադաս դատախազն էլ, իր հերթին, բողոքը ստանալուց հետո յոթերորդ օրը⁴ որոշում կայացնի այն մերժելու մասին՝ դրա վերաբերյալ նույն օրը իրազեկելով նաև հսկող դատախազին, ապա նման իրավիճակում մեղադրական եզրակացությամբ ստացված վարույթի նյութերը հսկող դատախազի տիրույթում կգտնվեն շուրջ 21 օր: Նման պայմաններում, թեպետ մեղադրական եզրակացությունը հաստատվում է յոթնօրյա ժամկետում և օրենսդրական ժամկետային սահմանափակումը ձևականորեն պահպանվում է,

⁴ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 156-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ վարույթի հանրային մասնակցին ուղղված բողոքը պետք է քննության առնվի և լուծվի այն ստանալուց հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, եթե նույն օրենսգրքով այլ ժամկետ սահմանված չէ:

այնուամենայնիվ պետք է նշել, որ յոթնօրյա ժամկետում համապատասխան որոշման կայացումը իրավաչափորեն վերաբերում է նաև վարույթի նյութերի տնօրինման հետագա ճակատագրին. դրանք կա՛մ պետք է առավելագույնը յոթերորդ օրը վերադարձվեն նախաքննական մարմին, կա՛մ հանձնվեն դատարան:

Նման իրավիճակը հղի է նաև այլ հետևանքներով ու դիսկերով: Մասնավորապես, չի բացառվում, որ մեղադրական եզրակացությամբ վարույթի նյութերը ստանալիս անձի նկատմամբ հարուցված քրեական հետապնդման առավելագույն ժամկետի (այդ թվում՝ վերադաս դատախազի կողմից ժամկետն ամբողջությամբ երկարաձգված) սպառմանը մնացած լինի, օրինակ, տասնվեց օր, որպիսի պայմաններում կայացված որոշման բողոքարկման, բողոքի քննարկման և մերժման ժամկետների հոսքով պայմանավորված հսկող դատախազը օբյեկտիվորեն հարկադրված կլինի քրեական հետապնդման առավելագույն ժամկետները լրանալուց հետո միայն վարույթի նյութերը հանձնել դատարան, ինչը, քրեական հետապնդման դադարեցման ինքնուրույն հիմք է⁵:

Ուստի, ամփոփելով, առաջարկում ենք նման իրավիճակների հաշվառմամբ օրենսդրական մակարդակում ամրագրել դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշման կայացման դեպքում յոթնօրյա ժամկետում վարույթի նյութերը դատարան չհանձնելու կամ դրա հետևանքով քրեական հետապնդման ժամկետը լրանալուց հետո վարույթի նյութերը դատարան հանձնելու դեպքում քրեական հետապնդման առավելագույն՝ բաց թողնված ժամկետը հարգելի համարելու և վարույթի նյութերն այդ կերպ դատարան հանձնելու իրավաչափությունը՝ բացառելով մեղադրանքի կողմի համար այդ հիմքերով անբարենպաստ դատավարական հետևանքների առաջացման հնարավորությունը:

Դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշումը՝ դրան ներկայացվող ձևական և բովանդակային պահանջների համատեքստում.

Իրականացվող համագործակցության վարույթի շրջանակներում հսկող դատախազը, մեղադրական եզրակացությամբ ստանալով վարույթի նյութերը, ի թիվս յոթօրյա ժամկետում կայացվող որոշումների, պետք է լուծի նաև մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին դատարան միջնորդություն հարուցելու կամ, նույնն է, այդպիսի միջնորդությամբ դատարան դիմելու կամ չդիմելու հարցը: Իրականացված համագործակցությունը արդյունավետության և մեղադրյալի կողմից ստանձնած պարտականությունները կատարված համարվելու համատեքստում գնահատելիս ձեռք բերված արդյունքները տրամաբանական հանգրվանի հասցնելը իրավամբ դրսևորվում է

⁵ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետի համաձայն՝ քրեական հետապնդում չպետք է հարուցվի, իսկ հարուցված քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման, եթե լրացել է սույն օրենսգրքով սահմանված քրեական հետապնդման առավելագույն ժամկետը, և դատախազն այդ ժամկետի ընթացքում վարույթի նյութերը չի հանձնել դատարան:

դատարանին հասցեագրվող համապատասխան միջնորդության տեսքով: Մինչդեռ, համագործակցության միջնորդության ներկայացման համար օրենքով նախատեսված հիմքերը՝ համագործակցության ոչ բավարարության տեսանկյունից գնահատելիս, հսկող դատախազը, ըստ գործող կարգավորումների, կայացնում է դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին **միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելու մերժելու մասին որոշում**: Այս իրավիճակում փոքր-ինչ անհասկանելի է թվում, թե ի վերջո ու՞մ միջնորդությունն է քննարկում և մերժում հսկող դատախազը, կամ առանց կոնկրետ միջնորդության ի՞նչն է մերժում հսկող դատախազը: Այստեղ կարելի է ընդգծել, որ մեղադրյալի և նրա պաշտպանի հետ համագործակցության համաձայնագիր կնքած հսկող դատախազը մեղադրական եզրակացության ելքով նախաքննությունն ավարտելիս կրում է պարտականություն՝ լուծելու մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդության հարուցման կամ նման **միջնորդության չհարուցման** մասին պատճառաբանված որոշման կայացման հարցերը: Այսինքն, տվյալ պարագայում, հսկող դատախազը ոչ թե քննարկում է մեղադրյալի կամ որևէ անձի միջնորդությունը՝ մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդությամբ հանդես գալու վերաբերյալ, այլ հսկող դատախազն իրացնում է օրենսդրի կողմից սույն վարույթի կիրառման պայմաններում իրեն առաջադրված պարտավորությունը, այն է՝ քննարկելով ստացված մեղադրական եզրակացության հետագա դատավարական ճակատագիրը՝ լուծել նաև իրավասու դատարան մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին **միջնորդության հարուցման կամ չհարուցման հարցը**՝ որպես որոշիչ գործոն դիտարկելով մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնված իր պարտականությունների կատարման, չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման հանգամանքները:

Հետևապես, ամփոփելով, կարելի է փաստել, որ քննարկման առարկա իրավիճակում և՛ ձևական, և՛ բովանդակային առումով առավել նպատակահարմար կլիներ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 471-րդ հոդվածի 1-ին մասը ձևակերպել հետևյալ կերպ. «Սույն օրենսգրքի 205-րդ հոդվածով սահմանված կարգով և ժամկետներում հսկող դատախազը, ուսումնասիրելով քննիչից ստացած վարույթի նյութերը, ինչպես նաև մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների պատշաճ կատարումը հաստատող ապացույցները, հաստատում է մեղադրական եզրակացությունը և իրավասու դատարան միջնորդություն է հարուցում մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին կամ որոշում է կայացնում մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդություն չհարուցելու մասին, եթե մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունները չեն կատարվել կամ կատարվել են ոչ պատշաճ:», և, նշվածով պայմանավորված, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերաբերելի մյուս իրավանորմերը համապատասխանեցնել նշված առաջարկին:

Դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդության բավարարման իրավական և բարոյական հետևանքները.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 472-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը նախնական դատախոսների ընթացքում քննարկում է համագործակցության համաձայնագիր կնքած մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու հարցը, եթե դատախազը վարույթի նյութերը դատարան հանձնելիս նման միջնորդություն է հարուցել:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դատախազի միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը որոշում է կայացնում լրացուցիչ դատախոսներ անցկացնելու մասին:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 389-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա է առաջին ատյանի դատարանի՝ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախոսներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշումը:

Մեջբերված իրավադրույթների համադրված վերլուծությունից հետևում է, որ դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդությունը բավարարելու մասին որոշման բողոքարկման ընթացակարգ նախատեսված չէ, հետևապես անձը, ում իրավաչափ շահերին ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կառնչվի այդ որոշումը, հատուկ վերանայման կարգով վերաքննիչ դատարանին բողոք չի կարող ներկայացնել: Մինչդեռ չենք կարող բացառել իրավիճակներ, երբ, օրինակ, «մայր» գործով տուժողը (նրա իրավահաջորդը), փաստարված կերպով կառարկի հիշյալ միջնորդության՝ հոգուտ մեղադրյալի լուծմանը: Ընդ որում, արձարծվող հարցը կարող է ունենալ ոչ միայն իրավական, այլ նաև ընդգծված բարոյական շերտեր:

Դիցուք, Ա-ն, ով մեղադրվում է առանձնապես ծանր հանցագործության՝ անչափահաս Բ-ի սպանության կատարման մեջ, համագործակցել է նախաքննական մարմնի հետ և նպաստել առանձնապես ծանր մեկ այլ հանցանքի՝ Զ-ի կողմից շահադիտական դրդումներով կատարված՝ Մ-ի սպանության բացահայտմանը:

Բերված օրինակում հարցն իրավական մակարդակում կարծես թե ֆորմալ իմաստով սպառել է իրեն՝ բացահայտվել է մեկ այլ՝ առանձնապես ծանր հանցագործություն: Սակայն, մահացած տուժողի՝ Բ-ի փոխարեն տուժող ճանաչված Լ-ին բարոյական առումով իրավացիորեն կարող է մտահոգել այն հարցը, թե ինչպես կարող է իր երեխայի սպանության մեջ մեղադրվող անձը պետության հետ կնքած «գործարքի» արդյունքում խուսափել ըստ իրեն՝ արդարացի պատժից, հատկապես, երբ սոցիալական արդարության վերականգնման տեսանկյունից Լ-ն իրավամբ կարող է ունենալ ողջամիտ ակնկալիք՝ տեսնելու իր երեխայի սպանության մեջ մեղադրվող անձին տևական ժամանակ «ճաղերի ետևում»: Եվ, թերևս հենց նման իրավիճակներում է, որ կարող են առաջանալ իրավական և բարոյական արժեքների, հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռման խնդիրներ, որոնց յուրաքանչյուր դրսևորում պետք է

ենթարկվի առանձին դատական գնահատման, քանզի, չի բացառվում, որ տուժողն իր կորստի դիմաց պետության կողմից սահմանված և, օրինակ, պայմանականորեն չկիրառված պատիժը, կհամարի ոչ բավարար և իր ակնկալիքներին ոչ համարժեք, և նման դժգոհությունը վերաճելով կարող է հանգեցնել մեկ այլ՝ վրեժի շարժառիթով կատարված հանցանքի:

Բերված օրինակի լույսի ներքո ամփոփելով բարձրացված հարցը՝ գտնում ենք, որ նախնական դատախոսների ընթացքում հանրային մեղադրողի՝ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու մասին միջնորդությունը քննարկելիս անհրաժեշտ է լսել նաև դատավարության շահագրգիռ այլ մասնակիցների և հատկապես տուժողի դիրքորոշումները, դրանք ենթարկել խորքային և բազմակողմանի գնահատման, ինչից հետո միայն լուծել ներկայացված միջնորդությունը, իսկ միջնորդության բավարարման դեպքում այդ մասին ևս կայացնել առանձին որոշում՝ հնարավորություն ընձեռելով վարույթի շահագրգիռ մասնակիցներին հատուկ վերանայման կարգով այն ներկայացնել վերաքննիչ դատարանի գնահատմանը:

Դատարանում համագործակցությունից հրաժարվելու անհնարինությունը.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 468-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետի համաձայն՝ համագործակցության համաձայնագրի մեջ նշվում է տեղեկացում այն մասին, որ համագործակցությունից մեղադրյալի հրաժարվելու դեպքում համագործակցության ընթացքում ստացված տվյալները կարող են օգտագործվել որպես ապացույց:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 470-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մինչև համագործակցության համաձայնագրով ստանձնած պարտականությունների կատարումը մեղադրյալն իրավունք ունի գրավոր դիմումով հրաժարվելու համագործակցությունից: Այդ դեպքում հսկող դատախազի որոշմամբ համագործակցությունը դադարեցվում է, և վարույթը շարունակվում է նույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

Մեջբերված իրավադրույթներից հետևում է, որ օրենսդիրը մեղադրյալի համար նախատեսել է համագործակցությունից հրաժարվելու բացառապես մեկ դատավարական հնարավորություն՝ միայն նախաքննության ընթացքում: Գործի դատական քննության ընթացքում մեղադրյալը ոչ միայն ուղղակիորեն զրկված է հրաժարվելու իրականացված համագործակցությունից, այլ նաև չի կարող համագործակցության գաղափարից հրաժարվելու գործոնով պայմանավորված վիճարկել նաև ի աջակցություն համագործակցության ձեռք բերված ապացույցների թույլատրելիությունը: Ավելին, հստակ սահմանվել է, որ դեռևս համագործակցության համաձայնագրի կնքման փուլում, մեղադրյալը պատշաճ կարգով պետք է տեղեկացվի, որ համագործակցությունից հրաժարվելու դեպքում համագործակցության ընթացքում ստացված տվյալները կարող են օգտագործվել որպես ապացույց:

Միևնույն ժամանակ, թեպետ օրենսդիրը նշված իրավանորմերը սահմանելիս փորձել է ապահովել արդարացի երաշխիքներ՝ մեղադրյալի՝ համագոր-

ծակցությանն ուղղված քայլերի և դրանց հետևանքների պատշաճ պարզաբանման ձևով, սակայն, կարծում ենք, որ գործող օրենսդրական կարգավորումներն ամբողջ ծավալով չեն ծածկում մեղադրյալի իրավունքների պաշտպանության անհրաժեշտության հարցը: Այսպես.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 472-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը բավարարում է դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդությունը, եթե համոզվում է, որ՝

1) համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագիրը մեղադրյալը **կնքել է** կամավոր, դրա բնույթը և հետևանքները գիտակցելով, պաշտպանի մասնակցությամբ և սույն գլխով նախատեսված մյուս պահանջների պահպանմամբ.

2) ներկայացվել են մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած պարտականությունները պատշաճ կատարելու մասին առերևույթ բավարար ապացույցներ.

3) մեղադրյալի համագործակցությունը չի հանգել հանցանքի կատարմանը բացառապես իր մասնակցության մասին տվյալներ հայտնելուն.

4) առկա չեն ակնհայտ տվյալներ այն մասին, որ մեղադրյալին մեղսագրվող արարքը նա չի կատարել.

5) առկա չեն ակնհայտ տվյալներ այն մասին, որ մեղադրյալին մեղսագրված արարքին տրված իրավական գնահատականը չի համապատասխանում մեղադրանքի փաստական հանգամանքներին:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 474-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ համագործակցության վարույթի արդյունքով դատարանը կայացնում է **մեղադրական դատավճիռ** նույն օրենսգրքի 347-350-րդ հոդվածներով սահմանված կարգով՝ հաշվի առնելով նույն հոդվածով նախատեսված առանձնահատկությունները:

Նշված նորմերի համադրված վերլուծությունից հետևում է, որ համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգի կիրառումը թույլատրող պայմանների առկայությունը հաստատելու դեպքում, դատարանը, բավարարելով հանրային մեղադրողի միջնորդությունը և անցնելով լրացուցիչ դատալսումների, անշրջելիորեն «պարտադրված է» լինելու կայացնել բացառապես մեղադրական դատավճիռ՝ բացառությամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 474-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված դեպքի:

Կարծում ենք, նշված կառուցակարգերը շրջանցել են այն իրավիճակները, երբ, թեև կհաստատվի, որ համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագիրը մեղադրյալը **կնքել է** կամավոր, դրա բնույթը և հետևանքները գիտակցելով, պաշտպանի մասնակցությամբ և քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված մյուս պահանջների պահպանմամբ, և միաժամանակ առկա են համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգի կիրառումը թույլտրող մյուս պայմանները, սակայն մեղադրյալը, խորհրդակցելով իր պաշտպանի հետ կամ սեփական նախաձեռնությամբ գալիս է այն եզրա-

հանգման, որ ինքը պետք է օգտվի իր լռելու իրավունքից, օգտագործի օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներն իր պաշտպանությունն իրականացնելու և իրեն վերագրվող արարքում ի վերջո արդարացման շանս ձեռք բերելու համար, քանի որ գիտակցում է, որ կիրառվելիք հատուկ վարույթի արդյունքը բացառապես մեղադրական դատավճիռն է: Ասել է թե՛ անձը սույն իրավիճակում, թեպետև չի վիճարկում համագործակցության արդյունքով ձեռք բերված ապացույցները, իր համագործակցության կամովին, գիտակցված բնույթը, պաշտպանի հետ նախապես խորհրդակցած լինելը, սակայն զրկվում է այդ փուլում իր առարկությամբ համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգի կիրառման՝ հանրային մեղադրողի միջնորդությանը «վետո դնելու» հնարավորությունից: Օրենսդրական ամրագրում ստացված այս մոտեցումը կարծում ենք խոցելի է և ենթակա է վերանայման:

Համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախոսներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշման բնույթը.

Ինչպես արդեն նշվել է՝ նախնական դատախոսների ընթացքում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հաջորդականությամբ դատարանի կողմից քննարկման առարկա դարձվող հարցերի թվում ընդգրկված է նաև համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու հարցը, եթե մեղադրական եզրակացությունը հաստատելիս հսկող դատախազի կողմից նման միջնորդություն է ներկայացվել դատարան:

Այս համատեքստում օրենսդրի կողմից անձի դատական բողոքարկման իրավունքի ապահովման առումով արժևորվել և վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա՝ առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի թվում է ընդգրկվել համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախոսներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշումը⁶, ինչով պայմանավորված, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 473-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշված է, որ այդ մասին կայացվում է **առանձին որոշում**: Այստեղ ողջամտորեն կարելի է եզրահանգել, որ «առանձին որոշում» ձևակերպման բովանդակությունը պետք է ընկալել, որ կայացվում է ոչ թե արձանագրային (դատական նիստի արձանագրության մեջ մտցվող) որոշում, այլ **առանձին փաստաթղթի ձևով շարադրվող որոշում**: Մյուս կողմից, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 270-րդ հոդվածի 2-րդ մասում սպառիչ թվարկված են այն բոլոր որոշումները, որոնք պետք է շարադրվեն առանձին փաստաթղթի ձևով, և հատկանշական է, որ դրանցում ներառված չէ քննարկման առարկա որոշումը: Միևնույն ժամանակ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերաբերելի նորմերի համակարգված դիտարկումը վկայում է, որ օրենսգրքի 270-րդ հոդվածի 2-րդ մասում թվարկված որոշումներով քննարկման առարկա հարցերին առնչվող առանձին հոդվածներում

⁶ Համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 389-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի:

ևս, ըստ էության նշված է, որ դրանց կապակցությամբ կայացվում են առանձին որոշումներ⁷: Նշվածը գալիս է հաստատելու, որ «առանձին որոշում» և «առանձին փաստաթղթի ձևով շարադրվող որոշում» ձևակերպումները բովանդակային առումով նույնանում են: Որպես դրա բովանդակություն պետք է ընկալել որոշում, որը պատճառաբանված է և այդ պատճառաբանությունները շարադրված են առանձին փաստաթղթի ձևով, որում բացատրված է նաև բողոքարկման դատավարական կարգը և ժամկետները, ինչը դրա հասցեատերերին թույլ կտա վիճարկել այն պատշաճ կարգով: Նշված գործոնները միտված են ապահովելու անձի՝ դատական բողոքարկման իրավունքը լիարժեք և պատշաճ իրացնելու հնարավորությունը⁸: Բացի այդ, պետք է նշել, որ «առանձին որոշում» ձևակերպման գրավոր բնույթի մասին է վկայում նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 6-րդ մասը (նույն հոդվածի ամբողջական տրամաբանության մեջ), ըստ որի՝ նույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում **առանձին դատավարական ակտերին** կարող են ներկայացվել լրացուցիչ պահանջներ: Ուստի, ամփոփելով, գտնում ենք, որ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախոսներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշումը պետք է կայացվի՝ շարադրվի առանձին փաստաթղթի ձևով:

Ամեն դեպքում, թեև անձը զրկված չէ բողոքարկման ենթակա և անգամ առանձին փաստաթղթի ձևով չշարադրված դատական ակտը (այդ թվում՝ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախոսներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշումը) դատական նիստի ձայնագրությունը սղագրելու եղանակով բողոքարկելու հնարավորությունից, այնուամենայնիվ, կարծում ենք, որ նմանատիպ բարդ և «անհարմար» մեխանիզմներից և տարընկալումներից խուսափելու համար նպատակահարմար կլինեի հստակ սահմանել, որ հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման ենթակա դատական ակտերը պետք է կայացվեն՝ շարադրվեն առանձին փաստաթղթի ձևով:

Համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատախոսներն ընդհանուր կարգով

⁷ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 65-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, 146-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, 147-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, 315-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, 316-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ փոխկապակցված 116-րդ հոդվածի 4-րդ մասի, 117-րդ հոդվածի 4-րդ մասի, 118-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ:

⁸ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 270-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նշված որոշումների մի մասը կարող է բողոքարկվել անմիջական, իսկ մյուս մասը՝ հետաձգված կարգով (կամ ընդհանուր հիմունքներով գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը վերաքննիչ բողոքարկման կարգով վիճարկելիս այլ հիմքերով տվյալ միջանկյալ ակտը վիճարկման առարկա դարձվել): Ինչ վերաբերում է այդ ցանկում ընդգրկված՝ փորձաքննություն նշանակելու մասին որոշմանը, ապա դրա՝ առանձին փաստաթղթի ձևով կայացման հիմքն են հանդիսանում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 333-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 253-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ ընթացակարգային բնույթ կրող պահանջները:

շարունակելու մասին որոշման բողոքարկումը և դրա իրավական հետևանքները.

Ինչպես արդեն նշվել է՝ վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա՝ առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի թվում ընդգրկված է նաև համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշումը:

Իր հերթին, վերաքննիչ դատարանում հիշյալ որոշման հատուկ վերանայման կարգով քննության արդյունքում կայացված դատական ակտը ևս հատուկ վերանայման կարգով ենթակա է բողոքարկման վճռաբեկ դատարանում⁹:

Կարևոր է ընդգծել, որ քննարկման առարկա որոշման դեմ ներկայացված բողոքի՝ վերադաս դատական ատյանի կողմից բավարարումը ենթադրում է դատախազի կողմից ներկայացված՝ դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդության բավարարում: Այդ պայմաններում, չի բացառվում, որ վարույթն իրականացնող դատարանը դատախազի միջնորդությունը մերժելուց հետո սպառի նախնական դատալսումներում քննարկման առարկա մյուս հարցերը և ընդհանուր կարգով անցում կատարի հիմնական դատալսումներին, որից վերադարձ դեպի նախնական դատալսումներ այլևս հնարավոր չի լինի: Նման պայմաններում կստեղծվի մի իրավիճակ, երբ առկա կլինի օրինական ուժի մեջ մտած վերադաս դատական ատյանի՝ վարույթն իրականացնող դատարանի կողմից դատախազի ներկայացրած միջնորդության ոչ իրավաչափորեն մերժման վերաբերյալ որոշում, և հետևապես, անձի՝ համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգի կիրառումից բխող բարենպաստ հետևանքներից զրկվելը ևս կհամարվի ոչ իրավաչափ և անհիմն: Նման իրավիճակներից խուսափելու համար նպատակահարմար կլինի, որ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշման կայացման և այն շահագրգիռ կողմերին հանձնման պահից՝ մինչև հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման սահմանված ժամկետը սպառելը և այդ ընթացքում հատուկ վերանայման բողոք չներկայացնելը, կամ այդ ժամկետում բողոքարկելը և մինչև այդ բողոքի վերջնական լուծումը, գործը քննող դատարանը հետաձգի դատալսումները: Մինչդեռ, գործող իրավակարգավորումները դատալսումների հետաձգման նման հիմք չեն նախատեսում: Այսպես.

«ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 278-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատալսումները հետաձգվում են՝

1) եթե առկա է նույն օրենսգրքի 193-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-3-րդ և 5-րդ կետերով նախատեսված՝ քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու որևէ հիմք.

⁹ Համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 394-րդ հոդվածի 1-ին մասի:

2) դատական նիստին նույն օրենսգրքի 272-275-րդ հոդվածներով նախատեսված անձանցից որևէ մեկի չներկայանալու դեպքում, եթե նրա մասնակցությունը պարտադիր է օրենքով կամ դատարանի որոշման հիման վրա.

3) եթե դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է լուծել տվյալ վարույթով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության հարցը.

4) եթե նույն օրենսգրքի 144-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերում դատական նիստի դահլիճից հեռացված վարույթի մասնակցի բացակայությամբ դատական նիստը շարունակելն անհնար է:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատալսումները դատարանի նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ կարող են հետաձգվել, եթե դա անհրաժեշտ է՝

1) նոր ապացույց ձեռք բերելու համար.

2) հանրային մեղադրողի կողմից մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու, ինչպես նաև պաշտպանության կողմին նոր մեղադրանքին ծանոթանալու և դրանից պաշտպանվելու միջոցներ ձեռնարկելու համար.

3) վերդիկտ կամ դատավճիռ կայացնելու համար.

4) եզրափակիչ ելույթներին պատրաստվելու համար:

Կիրառելով մեկնաբանման *expressio unius* հանրաճանաչ կանոնը, համաձայն որի՝ սպառիչ ցանկում որևէ տարր չներառելը պետք է մեկնաբանել դրա բացառման իմաստով՝ արձանագրման է ենթակա, որ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշման կայացման և այն շահագրգիռ կողմերին հանձնման պահից՝ մինչև հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման սահմանված ժամկետը սպառելը և այդ ընթացքում հատուկ վերանայման բողոք չներկայացնելը, կամ այդ ժամկետում բողոքարկելը և մինչև այդ բողոքի վերջնական լուծումը, որպես դատալսումների հետաձգման ինքնուրույն հիմք, ներառված չէ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 278-րդ հոդվածով նախատեսված՝ դատալսումների հետաձգման իմպերատիվ և/կամ հայեցողական հիմքերի թվում, ինչն ուղղակիորեն արժեզրկում է վերադաս դատական ատյանի՝ բողոքի հնարավոր բավարարման դեպքում դատավարության շահագրգիռ մասնակցի՝ դրանից ակնկալվող ելքի դերը և նշանակությունը: Նշվածով պայմանավորված՝ գտնում ենք, որ օրենսդրական մակարդակով հիշյալ հիմքն անհրաժեշտ է ուղիղ նախատեսել դատալսումների հետաձգման իմպերատիվ հիմքերի շարքում:

Եզրակացություն

Ամփոփելով, կարելի է գալ եզրահանգման, որ համագործակցության վարույթը, հայրենական քրեադատավարական համակարգում հանդիսանալով հարաբերականորեն նոր ինստիտուտ, կարող է առանցքային տեղ զբաղեցնել պարզեցված մյուս վարույթների շարքում, մինչև ժամանակ, դեռևս ունի զարգացման

ճանապարհի և գործնական դաշտում կիրառելիության հիմնախնդիրներ, որոնց վերհանումը և համապատասխան լուծումների առաջարկներով հանդես գալը խիստ արդիական են, քանի որ ինստիտուտի պատշաճ գործադրումը բխում է ոչ միայն վարույթի մասնավոր մասնակցի՝ մեղադրյալի շահերից, այլ նաև՝ պետության անունից հանդես եկող վարույթի հանրային մասնակիցների՝ և այդպիսով հասարակության և պետության շահերից՝ ի նպաստ այլ հանցագործությունների բացահայտման:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ սույն աշխատանքում նշված ինստիտուտի կիրառման վերաբերյալ ներկայացվել են հետևյալ առաջարկները.

1. Օրենսդրական մակարդակում ամրագրել մեղադրական եզրակացությամբ ստացված վարույթի նյութերը դատարան ուղարկելու փուլում դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդությամբ վարույթի նյութերը դատարան հանձնելը մերժելու մասին որոշման կայացման դեպքում յոթնօրյա ժամկետում վարույթի նյութերը դատարան չհանձնելու կամ դրա հետևանքով քրեական հետապնդման ժամկետը լրանալուց հետո վարույթի նյութերը դատարան հանձնելու դեպքում քրեական հետապնդման առավելագույն՝ բաց թողնված ժամկետը հարգելի համարելու և վարույթի նյութերն այդ կերպ դատարան հանձնելու իրավաչափությունը՝ բացառելով մեղադրանքի կողմի համար այդ հիմքերով անբարենպաստ դատավարական հետևանքների առաջացման հնարավորությունը.

2. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 471-րդ հոդվածի 1-ին մասը ձևակերպել հետևյալ կերպ. «Սույն օրենսգրքի 205-րդ հոդվածով սահմանված կարգով և ժամկետներում հսկող դատախազը, ուսումնասիրելով քննիչից ստացած վարույթի նյութերը, ինչպես նաև մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների պատշաճ կատարումը հաստատող ապացույցները, հաստատում է մեղադրական եզրակացությունը և իրավասու դատարան միջնորդություն է հարուցում մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին կամ որոշում է կայացնում մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին միջնորդություն չհարուցելու մասին, եթե մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունները չեն կատարվել կամ կատարվել են ոչ պատշաճ:», և, նշվածով պայմանավորված, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերաբերելի մյուս իրավանորմերը համապատասխանեցնել նշված առաջարկին.

3. Նախնական դատալուծումների ընթացքում հանրային մեղադրողի՝ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու մասին միջնորդությունը քննարկելիս լսել նաև դատավարության շահագրգիռ այլ մասնակիցների և հատկապես տուժողի դիրքորոշումները, դրանք ենթարկել խորքային և բազմակողմանի գնահատման, ինչից հետո միայն լուծել ներկայացված միջնորդությունը, իսկ միջնորդության բավարարման դեպքում այդ մասին ևս կայացնել առանձին որոշում՝ հնարավորություն ընձեռելով վարույթի շահագրգիռ մասնակիցներին հատուկ վերանայման կարգով այն ներկայացնել վերաքննիչ ռատառանհ ձևահատմանո.

4. Այն իրավիճակներում, երբ նախնական դատալսումների ընթացքում թեև կհաստատվի, որ համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագիրը մեղադրյալը կնքել է կամավոր, դրա բնույթը և հետևանքները գիտակցելով, պաշտպանի մասնակցությամբ և քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված մյուս պահանջների պահպանմամբ, և միաժամանակ առկա են համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգի կիրառումը թույլտրող մյուս պայմանները, սակայն մեղադրյալը, խորհրդակցելով իր պաշտպանի հետ կամ սեփական նախաձեռնությամբ գալիս է այն եզրահանգման, որ ինքը պետք է օգտվի իր լուելու իրավունքից, օգտագործի օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներն իր պաշտպանությունն իրականացնելու և իրեն վերագրվող արարքում ի վերջո արդարացման շանս ձեռք բերելու համար, մեղադրյալին ընձեռել հնարավորություն հանրային մեղադրողի՝ համագործակցության համաձայնագիր կնքած մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդության նկատմամբ կիրառելու իր «վետոն».

5. Օրենսդրական մակարդակով հստակ սահմանել, որ հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման ենթակա դատական ակտերը, այդ թվում՝ համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշումը, պետք է կայացվեն՝ շարադրվեն առանձին փաստաթղթի ձևով.

6. Համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին որոշման կայացման և այն շահագրգիռ կողմերին հանձնման պահից՝ մինչև հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման սահմանված ժամկետը սպառելը և այդ ընթացքում հատուկ վերանայման բողոք չներկայացնելը, կամ այդ ժամկետում բողոքարկելը և մինչև այդ բողոքի վերջնական լուծումը, որպես դատալսումների հետաձգման ինքնուրույն հիմք, օրենսդրական մակարդակով ամրագրել դատալսումների հետաձգման իմպերատիվ հիմքերի շարքում:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, (ընդունվել է 2021 թվականի հունիսի 30-ին):

RA Criminal Procedure Code (adopted 30.06.2021).

2. Ղուկասյան Հ., Մելքոնյան Դ., «Տարբերակված դատավարության ձևը և դրա առանձնահատկությունները», ք.Երևան, «Պետություն և իրավունք», № 1, 2007թ.:

Ghukasyan H., Melkonian D., “Differentiated procedural form and its features” Yerevan, “State and law”, № 1, 2007.

3. Մելքոնյան Դ., Ղուկասյան Հ., Նիկողոսյան Ա., «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների եվ հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց», ք.Երևան, 2022թ.:

Melkonian D., Ghukasyan H., Nikoghosyan A., “A practical guide to interpreting the conceptual solutions, innovative approaches and main institutions of the new Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia”, 2022.

Robert Mheryan

Senior Prosecutor of the Department for Cases of Crimes against the Fundamentals of the Constitutional Order, State and Public Security of the Prosecutor General's Office of the Republic of Armenia, Degree Applicant at the Department of Criminal Procedure and Criminology of Law Faculty of Yerevan State University

**FEATURES OF COOPERATION PROCEEDINGS WHEN TRANSMITTING
CRIMINAL CASE MATERIALS TO THE COURT AND DURING
THE COURT PROCESS¹⁰**

Abstract

This article examines fundamental issues related to cooperation proceedings as a simplified form of judicial procedure, particularly those that may arise when transmitting criminal case materials to the court and during the subsequent court process.

The institution of cooperation proceedings has been introduced relatively recently into the domestic legal system. As a result, a range of practical and legal challenges have emerged and are likely to continue emerging that merit careful examination. Addressing these issues in advance can facilitate the development and implementation of more precise and effective solutions, thereby underscoring the relevance of this study.

The central aim of this article is to identify and analyze the challenges associated with the application of cooperation proceedings. It considers the existing legal framework governing these procedures, highlights both problematic and effective aspects of current practice, and puts forward potential solutions aimed at enhancing the functionality of this legal mechanism.

Specific attention is given to the procedural complexities surrounding the initiation of a motion for applying a special (cooperation-based) procedure to an accused who has entered into a cooperation agreement. The article also examines the decision-making process involved in refusing to submit case materials to the court under such a motion. Key topics discussed include the formal and substantive characterization of such decisions, the legal and ethical implications of motions to conduct trials under simplified procedures, the procedural consequences of an accused party's withdrawal from cooperation during trial, and the legal nature and appealability of decisions to revert to general procedures.

The analysis concludes with a set of proposals designed to address the identified challenges. The findings and recommendations offered in this article aim to contribute to the further refinement of current legal regulations and to promote a more effective application of cooperation proceedings in criminal justice.

Keywords: co-operation proceedings; agreement; prosecutor; accused; subject of the co-operation.

¹⁰ The article was presented on 07.05.2025 and was reviewed on 16.06.2025.

Роберт Мгерян

Старший прокурор управления по преступлениям против основ конституционного строя, государства и общественной безопасности Генеральной прокуратуры Республики Армения, соискатель кафедры уголовного судопроизводства и криминалистики юридического факультета Ереванского государственного университета

**ОСОБЕННОСТИ ПОРЯДКА СОТРУДНИЧЕСТВА ВО ВРЕМЯ
ПЕРЕДАЧИ УГОЛОВНОГО ДЕЛА В СУД ИЛИ ВО ВРЕМЯ
СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА¹¹**

Абстракт

В настоящей работе рассматриваются некоторые вопросы по порядку сотрудничества, как упрощенной процессуальной формы, которые могут возникнуть при передаче материалов уголовного дела в суд и в суде.

Указанный институт внутригосударственной правовой системы сравнительно недавно вступил в область практического применения, тем самым свидетельствуя о вероятности наличия и возникновения в будущем ряда проблем, интенсивное обсуждение которых, несомненно, поспособствуют поиску наиболее точных решений и реализации их на практике, тем самым обуславливая актуальность избранной темы исследования. Основной задачей настоящей работы, является анализ и выявление всевозможных проблем, свойственных процедуре производства по сотрудничеству, обсуждение вопросов правового регулирования, а также определение положительных и отрицательных аспектов исследуемой задачи и как следствие целью исследования, является определение и формирование предложений, направленных на разрешение и урегулирование вышеуказанных задач.

Обсуждался вопрос о возбуждении ходатайства о применении особого порядка в отношении обвиняемого, заключившего соглашение о сотрудничестве, или о принятии решения об отказе в представлении материалов дела в суд с таким ходатайством. Предметом обсуждения стали формальные и содержательные аспекты наименования данного постановления, правовые и моральные аспекты ходатайства о проведении судебного разбирательства в особом порядке, невозможность отказа от сотрудничества в суде, а также характер постановления об отказе в проведении судебного разбирательства в особом порядке и продолжении предварительного слушания в общем порядке, апелляционная жалоба и ее правовые последствия. В результате по ним были внесены предложения.

¹¹ Статья была представлена 07.05.2025 и прошла рецензирование 16.06.2025.

Соображения, высказанные в работе по обозначенным вопросам, могут способствовать дальнейшему совершенствованию действующих правовых норм, способствуя более эффективному применению данной процедуры.

Ключевые слова: порядок сотрудничества; соглашение; прокурор; обвиняемый; предмет сотрудничества.